

Brandganzen *Branta leucopsis* op de Hellegatsplaten en Krammerse Slikken in 2006 en 2007

Henk P. van der Jeugd

Een rapport van Vogeltrekstation -
Centrum voor vogeltrek en demografie

COLOFON

© Vogeltrekstation 2008. Dit rapport is een heruitgave van een in eigen beheer uitgegeven rapport.

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer.

Tekst: Henk van der Jeugd

Wijze van citeren: van der Jeugd HP. 2008. Brandganzen *Branta leucopsis* op de Hellegatsplaten en Krammerse Slikken in 2006 en 2007. Vogeltrekstation rapport 2008-03. Vogeltrekstation, Wageningen.

Foto voorzijde: Brandgans LEO1 (onbekende fotograaf)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vogeltrekstation en/of de opdrachtgever.

Vogeltrekstation

Postbus 50

6700 AB Wageningen

tel. (0317) 47 34 65

fax. (0317) 47

email: vogeltrekstation@nioo.knaw.nl

website: www.vogeltrekstation.nl

Inleiding

De Brandgans broedt sinds 1982 in toenemende aantallen in Nederland. De Nederlandse broedvogels zijn deels wild, deels vermoedelijk (nakomelingen van) verwilderde vogels (Ganter *et al.*, 1999; Ouweneel, 2001; Pouw *et al.*, 2005; Voslamber *et al.*, 2007). Het Noordelijk Deltagebied vormt de kern van het broedgebied en herbergt verreweg de grootste aantallen. Kleinere broedpopulaties bevinden zich in Friesland, de kop van Noord Holland, enkele veenweidegebieden in Zuid Holland en Utrecht, en het rivierengebied. De totale Nederlandse populatie werd in 2005 op minstens 6000 broedparen geraamd en telde zo'n 25.000 vogels in totaal (Voslamber *et al.*, 2007). Tijdens tellingen in de zomers van 2006 en 2007 werden respectievelijk ruim 14.000 en 15.500 Brandganzen, oftewel zo'n 60% van het Nederlandse totaal in het Deltagebied aangetroffen (van der Jeugd & de Boer, 2006; de Boer & van der Jeugd, 2007).

Sinds 2004 wordt door de Rijksuniversiteit Groningen en SOVON Vogelonderzoek Nederland intensief onderzoek gedaan naar de Brandganzen in het Deltagebied. Dit onderzoek wordt grotendeels door vrijwilligers en studenten uitgevoerd met geringe financiële middelen. Staatsbosbeheer, in wier terreinen een groot deel van de werkzaamheden plaatsvinden, ondersteunt het onderzoek logistiek door inzet van menskracht en actief meedenken over onderzoekslocaties en opzet. Financiële ondersteuning is in 2004 en 2005 verkregen van het Faunafonds. De doelstellingen van het onderzoek zijn tweeledig:

De Brandgans is er in korte tijd in geslaagd een groot aantal nieuwe milieus succesvol te koloniseren, en is daarmee een uitermate geschikte soort om vragen over het aanpassingsvermogen van dieren te beantwoorden. Het Nederlandse onderzoek aan deze soort maakt deel uit van een groter internationaal project waarbinnen drie populaties, één in noord Rusland, één in Zweden en één in Nederland, met elkaar worden vergeleken. De centrale vraag daarbij is hoe de vogels zich in korte tijd hebben kunnen aanpassen aan milieus op verschillende breedtegraden (Van der Jeugd *et al.*, 2008).

Daarnaast is onderzoek aan deze soort in Nederland dringend gewenst omdat het aantal in Nederland broedende ganzen de laatste jaren sterk is toegenomen. Dit leidt plaatselijk tot overlast en schade aan landbouwgewassen, en diverse partijen volgen deze ontwikkelingen kritisch en willen gezamenlijk komen tot een oplossing van de problematiek. Daarom is er een grote behoefte ontstaan aan kennis over in Nederland broedende ganzen, over de natuurlijke mechanismen die de populatiegroei beperken, en over de effectiviteit van eventueel te treffen maatregelen. Door een voldoende grote geringde populatie op te bouwen kunnen broedsucces, overleving, dispersie, en de gevolgen van diverse beperkende maatregelen worden onderzocht. Uiteindelijk is het doel de verzamelde gegevens over de individueel herkenbare dieren te gebruiken voor de bouw van een populatiemodel voor de in Nederland broedende Brandganzen.

In 2004 is begonnen met het onderzoek van de populatie Brandganzen op de Hellegatsplaten. Daartoe zijn in 2004 en 2005 grote aantallen vogels gevangen en voorzien van kleurringen. Ook worden sinds 2004 jaarlijks alle nesten in het gebied geïnventariseerd, en wordt informatie over legdatum, legselgrootte, uitkomstdatum en productie aan vliegvlugge jongen verzameld. In 2007 zijn voor het eerst Brandganzen op de nabij de Hellegatsplaten gelegen Krammerse Slikken gevangen en geringd. In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek op de Hellegatsplaten (nestinventarisatie, telling ruiende adulten en vliegvlugge jongen) alsmede dat op de Krammerse Slikken (ruivangst, bemonstering besmettelijke ziektes) kort besproken.

Nestinventarisatie Hellegatsplaten 2006 en 2007

Op 13 en 14 mei 2006 en op 5 mei 2007 werden alle potentieel geschikte broedlocaties in het Staatsbosbeheerobject "De Hellegatsplaten" bezocht. Het gebied werd in beide jaren doorkruist per kano. Getracht werd alle nesten op te sporen. Van nagenoeg alle nesten werd de legselgrootte bepaald. De inventarisatie vond in 2007 een week vroeger in het seizoen plaats dan voorgaande jaren omdat vermoed werd dat door de uitzonderlijke warmte in maart en april het gehele broedseizoen vroeger zou uitvallen.

In totaal werden in 2007 617 nesten aangetroffen (tabel 1). Dit betreft een lichte toename ten opzichte van 2006 toen 597 nesten werden vastgesteld. De tendens dat meer nesten op het vasteland worden gevonden zet door. Met name de kolonies in de gebied M3 en M4, respectievelijk langs de Haringvlietdam en nabij de Zwartkopmeeuw zijn opvallend. Deze kolonies namen in drie jaar tijd toe van 12 naar 85 nesten. Beide kolonies liggen volledig in het zicht van het publiek in het kortbegrasde gras. Hoewel het geen eilandkolonies betreft worden vrijwel alle nesten op minder dan 50 meter van open water gevonden. Het totale aantal vastelandnesten bedroeg in 2007 110. Het aantal nesten op "onbereikbaar eiland" is in 2007 opnieuw afgenomen (tabel 1).

Tabel 2. Aantallen nesten in 2004, 2005, 2006 en 2007 op de Hellegatsplaten.

Code	Naam	2004	2005	2006	2007
E1	Onbereikbaar eiland	318	291	221	220
E2	Lange eiland	26	26	29	39
E3	Ooltgensplaateland	122	150	221	200
M1	Haringvlietdam west	12	18	33	46
M2	Haringvlietdam midden	1	0	2	0
M3	Haringvlietdam oost	0	> 1	12	25
M4	Zwartkopmeeuw / Uitkijktoren	0	12	23	39
ST	Strook / Strekdam	39	39	56	48
Totaal		518	537	597	617

Naast nesten van Brandganzen werden in 2007 tenminste vijf nesten van Canadese ganzen gevonden (zowel grote als kleine Canadese ganzen) en werd tenminste één nest van een gemengd paar Brandgans / Kleine Canadese gans gevonden.

Ruivangst Krammerse Slikken 2007

Op zaterdag 7 en zondag 8 juli 2007 zijn Brandganzen gevangen op het Staatsbosbeheerobject "De Krammerse Slikken", op het eiland Goeree, nabij Oude Tonge. Op de Krammerse Slikken foerageren in de maanden juni en juli grote aantallen ruiende Brandganzen. Het betreft zowel niet-broedende vogels als succesvolle paren vergezeld van hun nog niet vliegvlugge jongen. De families zijn afkomstig van de nabijgelegen kolonies in de "Krammer Archipel" en op de Noordplaat en van de aan de andere zijde van het Volkerrakmeer gelegen Dintelse Gorzen.

Het doel van de vangsten was zoveel mogelijk complete families te vangen en ouders en jongen te kleurringen, zodat gegevens omtrent familierelaties naderhand d.m.v. waarnemingen zouden kunnen worden vastgelegd. De lotgevallen van deze vogels worden vervolgens langdurig gevolgd aan de hand van de grote aantallen waarnemingen die door vrijwilligers worden gemeld. Op beide dagen werd één vangst uitgevoerd. Op 7 juli werden 70 vogels (vangst A: 31 adulten, 39 juvenielen) gevangen en geringd, op 8 juli 44 (vangst B: 19 adulten, 25 juvenielen) vogels. Alle 50 adulte ganzen werden voorzien van kleurringen, waarbij net als voorheen op de Hellegatsplaten aan de linkerpoot een lime-keurige ring werd aangelegd met zwarte inscriptie, en aan de rechterpoot een gele ring met zwarte inscriptie. De juveniele vogels werden alle geringd met links een donkergroene ring met witte inscriptie en rechts een lime-keurige ring met zwarte inscriptie. Negentien jongen (vijftien in vangst A en vier in vangst B) werden uitsluitend voorzien van metalen ringen omdat ze voor kleurringen nog te klein waren (tabel 2).

Tabel 2. Aantal in het Noordelijk Deltagebied geringde Brandganzen in 2004, 2005 en 2007.

locatie	Kleurring en metalen ring		Alleen metalen ring	
	Adult	Juveniel	Juveniel	
2004 op nest	Hellegatsplaten	9	--	--
2004 rui	Hellegatsplaten	142	154	55*
2005 op nest	Hellegatsplaten	24	--	--
2005 rui	Hellegatsplaten	26*	64	50
2007 rui	Krammerse Slikken	50*	45	19
Totaal		251	263	116*

*7 vogels die in 2004 werden geboren en van metalen ringen voorzien zijn tijdens terugvangst in 2005 ook voorzien van kleurringen.

*1 vogel die in 2004 werd geboren en van metalen ringen voorzien is tijdens terugvangst in 2007 ook voorzien van kleurringen.

Slechts één van de 114 gevangen vogels droeg reeds een metalen ring met nummer 7105262. Deze mannelijke vogel kreeg de kleurcode LTY9 en bleek in 2004 als jong op de Hellegatsplaten geringd te zijn. Waarnemingen na het vangen wezen uit dat LTY9 in 2007, drie jaar oud, met succes heeft gebroed en drie jongen heeft groot gebracht.

Tijdens de vangst werden alle vogels die groot genoeg waren tevens uitgebreid bemonsterd in het kader van een samenwerking met het BIRDHEALTH programma van het Arctisch centrum van de Rijksuniversiteit Groningen (M. Loonen) en de Erasmus Universiteit Rotterdam (V. Munster, R. Fouchier).

Van elke gans werd circa 1,5 mm bloed afgenomen voor analyse van bloedwaarden en om zogenaamde "smears" te maken, waarin witte bloedcellen en eventuele bloedparasieten kunnen worden vastgesteld. Tevens werden swabs uit cloaca en keel genomen om antilichamen tegen vogelgriep vast te kunnen stellen. De uitslagen van de lab-analyses worden binnenkort verwacht.

Na vangst werd gedurende drie dagen intensief waargenomen vanaf de dijk om zoveel mogelijk familierelaties van de gevangen en geringde vogels vast te kunnen stellen. Van de 24

tijdens vangst A gekleurringde juvenielen werden er 22 teruggezien en konden de familierelaties worden vastgesteld. Van de vijftien juvenielen die tijdens vangst A uitsluitend metalen ringen hadden gekregen werden er elf gezien in het gezelschap van gekleurringde ouders en/of broertjes en zusjes, maar de identiteit van deze elf juvenielen kon niet worden achterhaald. Alle 21 tijdens vangst B gekleurringde juvenielen werden teruggezien en de familierelaties konden worden vastgesteld. Ook van de vier juvenielen die tijdens vangst B van metalen ringen werden voorzien werden de ouders vastgesteld aangezien alle vier tot één gezin behoorden (tabel 3).

De langerekte en relatief smalle Krammerse Slikken wordt aan de landzijde begrensd door een hoge dijk. Dit biedt vrij uitzicht op de ganzen en zorgt er bovendien voor dat de niet-vliegende vogels het gebied niet kunnen verlaten tenzij ze het drie kilometer brede Volkerrakmeer overzwemmen. Dit maakt de Krammerse Slikken tot een ideaal gebied voor het doen van waarnemingen. Indien hiervoor permissie wordt verkregen zal de komende jaren zal het onderzoek aan de Brandganzen op de Krammerse Slikken worden voortgezet.

Dankwoord

In 2006 werd de nestinventarisatie uitgevoerd door Cor van Aart, Peter Matthijssen en Henk van der Jeugd. In 2007 door Cor van Aart, Ciska Veen en Henk van der Jeugd.

De succesvolle ruivangst op de Krammerse Slikken in 2007 was mogelijk door de gezamenlijke inspanningen van Adrie van der Heiden, Henk van der Jeugd, Rudy Jonker, Kees Koffijberg, Christine Kowallik, Ralph Kurvers, Peter Matthijssen, Ronald in 't Veld en Monica Wesseling.

Berend Voslamber stelde de benodigde netten ter beschikking. Evert Dolman van Staatsbosbeheer wordt hartelijk bedankt voor de verleende medewerking en het plezierige contact.

Tabel 3. Familie samenstelling van Brandganzen op de Krammerse Slikken in 2007. AL = uitsluitend (niet-afgelezen) metalen ring.

man	vrouw	jongen	Jong 1	Jong 2	Jong 3	Jong 4
<i>Vangst A</i>						
LTY- 7106259	LTY1 7106263	1	G5L2 7105465			
Ongeringd	LTY3 7106266	1	G-L5 7105490			
LPYE 7105462	Ongeringd	2	GEL2 7105459	G1L5 7105493		
Ongeringd	LTY6 7106268	2	G6L2 7105466	G8L3 7105487		
LPYD 7105486	Ongeringd	3	G9LH 7106274	G=LE 7106276	AL	
LPY6 7105474	LPYC 7105485	3	G5L5 7106265	G6L5 7106270	G8LH 7106272	
LPYP 7106255	LPY9 7105480	1	AL			
Ongeringd	Ongeringd	3	G1L2 7105458	G=L2 7105455	AL	
L?Y?	L?Y?	4	G=L5 7105491	AL	AL	AL
LPY2 7105464	LTY8 7106273	4	G7LH 7106271	G-LE 7106275	G2L5 7106258	G3L5 7106261
Ongeringd	LPYN 7106254	1	G2L2 7105460			
LPY= 7105454	Ongeringd	4	G9L3 7105489	GEL5 7105492	G-L2 7105453	AL
LPY7 7105475	Ongeringd	2	Ongeringd	Ongeringd		
LPY3 7105467	LPY1 7105463	2	AL	AL		
LTYE 7106262	LTY7 7106269	2	AL	AL		
LPYA 7105483	LPYY 7106257	0				
Ongeringd	LPYH 7106251	0				
<i>Vangst B</i>						
LTYJ 7106307	LTYP 7106310	2	G6LE 7106282	G2LE 7106279		
LTYF 7106305	LTYN 7106309	1	G6L9 7106299			
LTYA 7106287	LYY1 7106316	3	G8L- 7106284	G7L- 7106283	G9L- 7106290	
LTYK 7106308	LYY2 7106317	2	G8L9 7106302	G2LD 7106296		
LTYY 7106312	LTYT 7106311	1	G9L9 7106303			
LYY5 7106319	Ongeringd	2	G3LE 7106280	GELE 7106277		
LTYH 7106306	LYYE 7106315	4	G1LD 7106295	G5LE 7106281	G1LE 7106278	G-LD 7106292
LTYD 7106301	LYY3 7106318	0				
LTYC 7106291	Ongeringd	3	GELD 7106294	G3LD 7106297	G7L9 7106300	
LTY9 7105262	LYY= 7106314	3	G=LD 7106293	G5L9 7106298	G-L6 7106304	
LYY- 7106313	Ongeringd	4	AL 7106285	AL 7106288	AL 7106288	AL 7106289

Literatuur

- de Boer V, van der Jeugd HP (2007) Zomerganzen in het Deltagebied in 2007. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Ganter B, Larsson K, Syroechkovsky E.V., *et al.* (1999) Barnacle Goose *Branta leucopsis*: Russian and Baltic populations. In: *Goose Populations of the Western Palearctic* (eds Madsen J, Fox AD, Cracknell J), pp. 270-283. Wetlands International, Wageningen.
- Ouweneel GL (2001) Snelle groei van de broedpopulatie Brandganzen *Branta leucopsis* in het deltagebied. *Limosa*, **74**, 137-146.
- Pouw A, Van der Jeugd HP, Eichhorn G (2005) Broedbiologie van Brandganzen *Branta leucopsis* op de Hellegatsplaten. Vogeltrekstation rapport 2005-01.
- van der Jeugd HP, de Boer V (2006) Zomerganzen in het Deltagebied in 2006. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van der Jeugd HP, Eichhorn G, Litvin KE, Stahl J, Larsson K, van der Graaf AJ & Drent RH (2009). Keeping up with early springs: Rapid range expansion in an avian herbivore incurs a mismatch between reproductive timing and food supply. *Global Change Biology* 15:1057–1071.
- Voslamber B, van der Jeugd HP, Koffijberg K (2007) Numbers, trends and distribution of breeding goose populations in the Netherlands (In Dutch with English summary). *Limosa*, **80**, 1-17.